

Тема 1.1

Що таке ідентичність?

Пропонуємо вам ознайомитися з темою, що містить роздуми про сутність особистості та її багатовимірний характер, про власне «Я», про місце людини в суспільстві та про роль суспільства в житті людини. Ви не тільки ознайомитеся з основними поняттями теми: ідентичність, індивідуальна ідентичність, колективна ідентичність, громадянська ідентичність, але й матимете можливість дослідити та проаналізувати їхні прояви у різноманітних ситуаціях особистісного становлення та життєвого вибору.

Ключові здобутки
у вивченні теми

3D

Думаємо, аналізуючи сутність ідентичності людини та чинники, які впливають на її формування.

Дбаємо про багатогранну природу власної ідентичності.

Діємо, досліджуючи ситуації, які стосуються питань власної ідентичності та ідентичності інших людей.

”

Ти знаєш, що ти — людина?

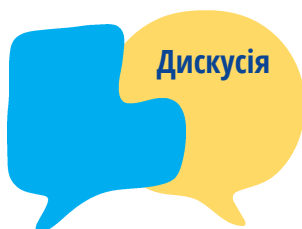
Ти знаєш, що ти — людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

Більше тебе не буде.
Завтра на цій землі
Інші ходитимуть люди.
Інші кохатимуть люди —
Добрі, ласкаві й злі.

Сьогодні усе для тебе —
Озера, гаї, степи.
І жити спішити треба.
Кохати спішити треба —
Гляди ж не проспи!

Бо ти на землі — людина,
І хочеш того чи ні —
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

Василь Симоненко

Дискусія

Ознайомтеся з текстом відомого вірша Василя Симоненка «Ти знаєш, що ти — людина?», прослухайте покладену на слова вірша однойменну пісню.

Що потрібно кожному/кожній з нас для того, щоб іменуватися Людиною?

Чому кожна людина є неповторною, особливою і в чому полягає цінність кожного/кожної з нас?

Бути людиною — це не лише щастя, але й відповідальність. Якою може бути наша відповідальність перед собою, перед іншими?

Модуль 1

Що таке ідентичність і як вона формується?

■ **Ідентичність** — це невід’ємна характеристика людини, що виявляється у визнанні своєї унікальності, з одного боку, й відчутті приналежності до певної спільноти, з іншого.

Ми народжуємось у цьому світі і поступово набуваємо певних, притаманних лише нам, фізичних ознак і рис характеру. З волі батьків, родичів ми отримуємо ім’я, прізвище. Проживання у певному населеному пункті дає нам можливість називатися його мешканцями. Наше походження, особливості культури, в умовах якої ми зростаємо, допомагають сформувати у нас відчуття належності до певної спільноти. Під час навчання, професійної зайнятості, громадської активності, у стосунках зі сім’єю, родиною, друзями, колегами ми формуємось як особистості, розвиваємо власні «Я», усвідомлюючи при цьому належність до різноманітних суспільних груп великих і малих. Результатом такого складного процесу конструювання власного «Я» і є **ідентичність**.

Становлення ідентичності розпочинається від нашого народження і триває впродовж усього життя. Ідентичність є невід’ємною характеристикою, без якої людина не може існувати як особистість. Її формування сприяє збереженню і підтримці цілісності та неповторності кожної людини, що проявляється в особистісних якостях, рисах характеру, ціннісних орієнтирах. Отже, процес формування ідентичності особистості є складним та багатовимірним.

Досліджуємо
та обговорюємо

Спектр ідентичностей

Розгляньте зображення, на якому подано широкий спектр ідентичностей, що можуть бути притаманні людині.

- Наведіть ознаки кожного зі структурних компонентів цієї схеми.
- Які з поданих ідентичностей є змінними, а які змінити неможливо?
- Поміркуйте, чи всі види ідентичності представлені у схемі? Додайте власні варіанти.
- Проаналізуйте різні ідентичності на прикладі представників та представниць своєї сім’ї, родини, спробуйте пояснити причину спільного та відмінного в їхніх ідентичностях.
- Що нового про ідентичність ви дізналися у процесі дослідження та обговорення цього поняття?

Модуль 2

Особистісний і соціальний рівні ідентичності

■ **Особистісний рівень ідентичності** — це набір індивідуальних ознак, що зумовлюють унікальність людини.

■ **Соціальний рівень ідентичності** — усвідомлення та дотримання людиною норм й очікувань соціального середовища, у якому вона перебуває.

Досліджуємо
та обговорюємо

Модуль 3

Ідентичність змінювати (не) можна

У структурі ідентичності розрізняють два рівні: **особистісний** та **соціальний**. Особистісний рівень стосується індивідуальних характеристик людини, тоді як соціальний — її соціалізації, адже у процесі дорослішання ми входимо до різних соціальних груп та спільнот.

Окрім елементи ідентичностей різних індивідів можуть бути подібними, однак кожна людина є неповторною. Адже ідентичність — це комплексна й мінлива комбінація різних елементів, що вказує одночасно на унікальність особистості та її приналежність до різних спільнот (наприклад, етнічної, конфесійної тощо).

Автопортрет

Часто здається, що такі ж особистісні характеристики, уподобання, які є у нас, притаманні й іншим людям. Спробуйте на прикладі учнів вашого класу переконатися в тому, наскільки подібними ви є та наскільки відрізняєтесь один від одного.

Намалюйте схематично автопортрет (шарж) і підпишіть під ним вроджені та набуті ознаки власного «Я». Наприклад, ім'я, стать, певні особистісні якості, інтереси і вподобання. Крім того, можете зазначити інші характеристики вашої ідентичності, як-от мову спілкування, релігійну приналежність тощо. Представте свій проект, який підкреслює вашу неповторність, а також знайдіть спільні характеристики, притаманні певній групі учнів або й цілому класу.

- Для кращого розуміння теми, після презентацій обговоріть питання.
- *Наскільки ми виявились подібними?*
- *Чим відрізняються наші «автопортрети»?*
- *Чи наявність відмінностей робить спільноту нашого класу слабшою, чи, навпаки, сильнішою, цікавішою?*

Деякі елементи власної ідентичності є сталими. Наприклад, культурне середовище, у якому ми виростили, традиції, виховання батьків формують нашу етнічнокультурну приналежність, яка є сталим компонентом ідентичності. Разом з тим, певні складові ідентичності є змінними. Одні з них можуть втрачатися, їхнє місце заступатимуть нові. Наприклад, переїзд в іншу країну може вплинути на зміну громадянства людини.

Свобода вибору у формуванні власної ідентичності є засадничою характеристикою дотримання прав людини. Кожен індивід має право вибирати чи змінювати на свій розсуд різні спільноти, взаємодіяти з іншими групами, культурами. Адже це корисно для набуття нового досвіду та ознайомлення з надбаннями інших соціальних груп і культур.

Аналізуємо ситуацію

Родинне дерево

Ознайомтеся із зображенням родинного дерева. Проаналізуйте ситуації взаємодії різних ідентичностей на прикладі представників кожного з поколінь родини. Для кращого розуміння скористайтеся запитаннями, які подані нижче.

Де та у який час могли зустрітися батьки Олександра та Оксани? Чи були обидва шлюби типовим явищем для культур, з яких походили ці пари?

Як ви гадаєте, де могли познайомилися їхні діти — Олександр та Оксана? Які ідентичності обрали вони? Чому так склалося?

Які, на вашу думку, ідентичності мають їхні діти — Валентина та Марко? Які ідентичності матимуть діти Валентини та Марка, якщо вони створюють власні сім'ї?

Які чинники, на вашу думку, впливають на ідентичність людини впродовж її життя? Чому ідентичність змінюється? Чи можливо її не змінювати взагалі? Чи легко набувати іншу?

Складіть свою «складну історію» взаємодії різних ідентичностей на прикладі власної сім'ї, родини друзів чи знайомих.

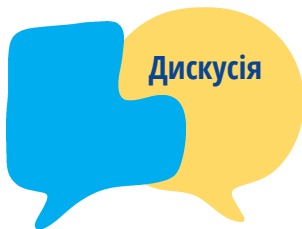
Процес формування ідентичності супроводжує людину впродовж усього її життя. Певні елементи нашої ідентичності ми переймаємо від своїх рідних, оточення, від людей, які нам імпонують, подобаються, є авторитетними тощо. Такі зміни можуть бути приємними для нас, але не подобатися іншим. Наприклад, батькам може не подобатися приналежність

Розділ 1. ОСОБИСТІТЬ ТА ЇЇ ІДЕНТИЧНІСТЬ

■ **Криза ідентичності** — феномен тимчасової втрати особистісних орієнтирів.

дитини до певної молодіжної субкультури. Інколи буває й так, що окремі елементи нашої ідентичності є проблемними, вони не укладаються в нашу систему цінностей, ми не бачимо перспектив для розвитку. Феномен тимчасової втрати особистісних орієнтирів дослідники називають **кризою ідентичності**, що тісно пов'язана з кризою сенсу життя. У підлітковому віці кризи ідентичності відбуваються найчастіше. Однак у цьому віці існує більше можливостей для їхнього подолання, як-от спілкування з друзями, заняття спортом, волонтерство, громадська активність.

Часто життєві ситуації вимагають від нас певного вибору, здійснити який ми можемо лише усвідомивши свою позицію щодо різних питань. Це спонукає нас, з одного боку, до усвідомлення себе як члена суспільства, а з іншого — до розуміння власної унікальності, своїх інтересів та здібностей, що задають сенс і вектор життя. Обдумування та переосмислення призводять до унікальних, властивих лише цій людині висновків. Це допомагає відчувати свою цінність як члена певної спільноти та особисту неповторність.

Дискусія

Хто я є. Невідомість лякає?

За допомогою запитань, поміркуйте, як діяти в ситуації кризи ідентичності.

Чи варто у складних ситуаціях цуратися своєї ідентичності, змінювати її?

Чи потрібно пояснювати іншим про переваги власної ідентичності, нав'язувати її?

Як, на вашу думку, повинна чинити молода людина в ситуації кризи ідентичності?

Модуль 4

Ідентичність у добу глобалізації: загроза чи нові можливості?

■ **Глобалізація** — процес всесвітньої економічної, політичної і культурної інтеграції та уніфікації.

Ми формуємо свою ідентичність на усіх етапах життя. У дитячому та юному віці проводимо багато часу зі своїми батьками, родиною. Саме від рідних переймаємо моральні настанови, моделі поведінки, ціннісні орієнтири. Упродовж життя, контактуючи з іншими людьми, у нас з'являються нові вподобання, формуються нові смаки. Нові умови можуть впливати на зміни в ідентичності людини. Особливо яскраво це проявляється у сучасному глобалізованому світі. Багато людей ведуть подібний спосіб життя, послуговуються одними й тими ж комп'ютерними програмами, слухають однакові музичні твори, користуються продукцією відомих світових брендів. Сьогодні глобалізація вийшла за межі економіки й охопила практично всі сфери суспільного життя.

Водночас у добу глобалізації в людей виникає прагнення зберегти свою індивідуальність, і це виявляється у посиленні інтересу до рідної культури, традицій, релігії, а також виявів своєї неповторності у способі життя, стилі одягу, організації дозвілля. Інтеграція у нову спільноту не означає втрати ідентичності, а люди, які цінують рідну культуру, пишаються своїм походженням, бережуть рідну мову, пам'ятають історію, завжди в пошані. Ідентичність є не лише усвідомленням людиною самої себе, а й того, якою її сприймають інші.

Слухаємо
та обговорюємо

Квітка Цісик: «Я мріяла, що в Україні мене почують»

Квітка Цісик (англ. Kvitka Cisyk або Kasey Cisyk, 1953–1998) — американка українського походження, оперна і блюзова співачка у США, виконавиця українських народних і популярних пісень.

- Які пісні Квітки Цісик ви знаєте?
- Що, на вашу думку, спонукало відому американську співачку, яка активно працювала в англomовному світі реклами, радіо та телебачення, долучитися до виконання українських пісень?

Громадянська реклама

Будь собою, інші ролі вже зайняті
Оскар Вайльд

Аналізуємо
ситуацію

Відомі митці шукають ідентичність

«Сімох митців зі Львова, Києва, Тернополя, Одеси та Харкова об'єднала виставка "У пошуках ідентичності", яка відкрилася у Львівському палаці мистецтв. Роман Романишин, Петро Гончар, Дмитро Стецько, Андрій Ментух, Віктор Погорелов, Сергій Савченко та ініціатор події Галина Новоженець не прив'язуються тематично до національної історії та культури. Але, будучи налаштованими на українство стилістично, презентують, як саме кожен з них розвиває українську художню традицію».

Ярина Коваль, «Львівська газета», липень 2017

- У чому, на вашу думку, полягає зміст назви виставки?
- Які стильові ознаки у творах сучасних українських художників вказують на їхню ідентичність? Чим близькі ці картини до творів сучасного світового мистецтва?
- Які характеристики, на вашу думку, притаманні сучасній українській ідентичності?

Громадянська реклама

«Живіть змістом старої минувшини, її формою і будьте сполучниками її з новими проявами, новими ідеями»

Георгій Нарбут, український графік

Застосуйте набуті знання і досвід

- Дослідіть походження Георгія Нарбута та шлях формування його ідентичності.
- Як ви розумієте звернення відомого українського графіка до митців?
- Як ці слова можна сприйняти в контексті розуміння ідентичності людини?
- Досліджуючи життя одного з відомих художників, музикантів, письменників, наведіть цікавий приклад становлення ідентичності неперечічних особистостей

Тема 1.2

Що означає бути громадянином / громадянкою України?

У вивченні цієї теми ви зможете ознайомитися з процесом формування громадянської позиції особистості, дати відповідь на запитання: «Що означає бути українцем / українкою?».

Ключові здобутки
у вивченні теми

3D

Думаємо про багатогранний процес становлення української ідентичності.
Дбаємо та формуємо у собі якості громадянина своєї країни.
Діємо, закріплюючи навички роботи в команді через дискусії та обговорення.

Модуль 1

Ідентифікація — шлях до успіху

■ **Ідентифікація** — це процес емоційного та/або свідомого самоототожнення людини з іншою людиною (групою), засвоєння норм, цінностей тієї спільноти, до якої вона належить або прагне належати.

■ **Самовизначення** — особистісна здатність людини бути вільною та готовність брати на себе відповідальність за здійснюваний вибір.

Соціальна сутність людини пояснює її прагнення долучатися, бути включеною в соціум (спільноту). Це дає індивіду відчуття сталості, захищеності, значущості власної особистості. Орієнтація на інших людей, як на зразок, суттєво збільшує шанси кожного з нас бути прийнятим до бажаної групи. Ми намагаємось уподібнитися представникам цієї групи і тому свідомо переймаємо їхні норми та цінності, формуємо відповідні моделі поведінки, користуємося зовнішніми атрибутами та символами.

Web-активність

Здійсніть пошук в Інтернет-мережі актуальних фотозображень до визначень «Ідентифікація» і «Самовизначення».

Порівняйте ці зображення та проаналізуйте їх відмінні і спільні характеристики.

Наш світ влаштований таким чином, що кожна людина у ньому протягом життя приєднується до певної кількості груп, створює нові спільноти або ж навпаки — уникає небажаних стосунків. Самовизначення є важливим елементом формування самоідентичності, яке триває упродовж усього життя людини.